

Reggio pedagogija

Brajša, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:929444>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-15**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Jelena Brajša

REGGIO PEDAGOGIJA

Završni rad

Zagreb, lipanj 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Jelena Brajša

REGGIO PEDAGOGIJA

Završni rad

Mentorica rada: Ivana Golik Homolak, pred.

Zagreb, lipanj 2023.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	2
SUMMARY	3
1. UVOD	4
1.1. Povijesni nastanak	4
1.2. Montessori pedagogija.....	5
1.3. Waldorfska pedagogija	6
1.4. Agazzi pedagogija	6
2. RAZVOJ I NASTANAK REGGIO PEDAGOGIJE	8
2.1. Osnove Reggio pristupa.....	8
2.2. Reggio koncepcija	9
2.3. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji.....	10
2.4. Osnovna načela i vrijednosti.....	10
3. KARAKTERISTIKE REGGIO PEDAGOGIJE.....	12
3.1. Prostorno okruženje kao treći odgojitelj.....	12
3.2. Istraživačke aktivnosti djece u Reggio pedagogiji	13
3.3. Kreativnost kao temelj učenja i spoznaje	14
3.4. Odgojitelj kao stalni istraživač procesa učenja u Reggio pedagogiji	15
3.5. Uloga dokumentacije	16
3.6. Sudjelovanje roditelja i šire zajednice	18
4. ZAKLJUČAK	20
LITERATURA.....	21

SAŽETAK

Početak dvadesetog stoljeća dolazi do reforme pedagogije pa nastaju brojni alternativni pedagoški pravci. Najznačajniji među njima su Montessori, Waldorf, Agazzi i Reggio pedagogija. Za razliku od tradicionalnih metoda odgoja, alternativne pedagogije u svojem pristupu daju drukčiju viziju odgoja djeteta. Nove pedagogije pružaju djeci slobodu, samostalnost i istraživački duh. Jedna od najsuvremenijih metoda alternativne pedagogije jest Reggio pedagogija koja je razvijena u talijanskoj pokrajini Reggio Emilia. U svojem pristupu Reggio pedagogija poštuje pravo djeteta na samostalno razvijanje spoznaja o sebi i o okolini koja ga okružuje. Daje mu potpunu slobodu u izboru načina na koji želi učiti. Može istraživati samostalno ili u grupi tijekom provedbe različitih projekata u kojima istražujući dolazi do rješenja problema što potiče razvijanje verbalnih i izražajnih sposobnosti. Posebnu važnost daje razvijanju kreativnosti i izražavanja kroz stotinu jezika. Ističe se važnost okoline i prostora koji trebaju biti poticajni kako bi dijete usmjerili na istraživanje i otkrivanje. U Reggio pedagogiji prostor se smatra trećim odgojiteljem. Odgojitelj treba biti istraživač koji će djetetu pružiti mogućnost izražavanja onoga o čemu razmišlja, ali i partner u stalnom procesu učenja. Ne smije samo promatrati njegovu aktivnost nego i prikupljati dokumentaciju koja će mu pomoći u njegovu boljem razumijevanju djeteta i njegova učenja. Prikupljena će dokumentacija djetetu omogućiti uvid u vlastito učenje i dati mu osjećaj vrijednosti, a roditeljima uvid u dječje aktivnosti, interese i sposobnosti. Cilj ovog rada jest prikazati temeljne karakteristike Reggio pedagogije, objasniti ulogu roditelja, odgojitelja, prostornog okruženja u kojem se djeca nalaze i važnost dokumentacije za odgojno-obrazovni rad.

Ključne riječi: Reggio pedagogija, prostor i okruženje, kreativnost, odgojitelj, projektno učenje.

SUMMARY

At the beginning of the 20th century, there was a reform of pedagogy, and numerous alternative pedagogical branches have originated. The most significant of those are the Montessori, Waldorf, Agazzi and Reggio pedagogy. Unlike traditional methods of education, alternative pedagogies provide a different vision of children's education in their approaches. New pedagogies provide children with freedom and independence in exploration. One of the most modern methods of alternative pedagogy is Reggio pedagogy, which was developed in the Italian Province of Reggio Emilia. In its approach, the Reggio pedagogy respects the child's right to independently develop their knowledge about themselves and their environment. It gives the child complete freedom of choice regarding ways of learning. The child can explore on their own or in a group during various projects, in which it is being guided towards the solution to the problem, which encourages the development of verbal and expressive abilities. Special value is given to the development of creativity and expression through a hundred languages. The emphasis is on the environment and the learning space which must be positive and supportive, in order to encourage the child to explore and discover. In Reggio pedagogy, the space is considered to be the third educator. The educator must be an explorer, who will provide the child with the possibility of expressing their thoughts, but also a partner in the continuous learning process. He should not only observe the child's activity, but also collect the documentation which will help him understand the child better. This will give the child a sense of importance, and an insight in the child's activities to the parents. The aim of this paper is to present the fundamental characteristics of Reggio pedagogy, to explain the role of the parent, the educator, the learning environment in which the children are placed, and the importance of documentation for educational work.

Key words: Reggio pedagogy, space and environment, creativity, educator, project-based learning.

1. UVOD

Tradicionalne metode poučavanja djece u predškolskim ustanovama odnose se na usvajanje propisanih, planiranih sadržaja i prihvaćanje tradicionalnih vrijednosti. Pritom se ne uvažavaju dječja znanja, iskustva, mišljenja i interesi. Djeca se strogo pridržavaju pravila koja im postavljaju odrasli.

Suvremena pedagogija donosi nove poglede i promjene u shvaćanju djeteta u predškolskoj pedagogiji. Dijete se doživljava kao kompetentan sudionik u stvaranju vlastitog razvoja. U prvom je planu razvoj djeteta, a ne sadržaji koji se zadaju. Dio zadaće odgojitelja usmjeren je na pružanje potpore i stvaranje mogućnosti da djeca samostalno razvijaju vlastite sposobnosti i uče. Zahvaljujući Prijedlogu koncepcije razvoja predškolskoga odgoja i Programskom usmjerenju odgoja i obrazovanja (Ministarstvo prosvjete i kulture, 1991) rad s djecom rane i predškolske dobi temelji se na alternativnim pedagoškim koncepcijama. Montessori, Waldorf, Agazzi i Reggio pedagogija mogu se uvoditi i kao posebni programi u redovnim vrtićima u Republici Hrvatskoj.

Ovaj rad prikazuje povijesni razvoj Reggio pedagogije čiji je idejni začetnik i tvorac Loris Malaguzzi. Reggio pristup karakterističan je po tome što se zalaže za stvaranje okruženja koje će potaknuti dijete na samostalno istraživanje i izgrađivanje znanja okruženo sigurnošću i ljubavlju. Vrlo je važan odnos odgojitelja, djece, roditelja i okoline, a dijete može rabiti sto jezika u prostoru koji ga okružuje (Rigatti, 2000). Stoga je cilj ovog rada prikazati način na koji dijete komunicira i važnost istraživačke aktivnosti u ovoj alternativnoj pedagogiji.

1.1. Povijesni nastanak

Odgojno-obrazovna praksa u velikom se dijelu svijeta temelji na takozvanoj tradicionalnoj koncepciji odgoja i obrazovanja, ali početkom dvadesetog stoljeća javljaju se mnogi alternativni pristupi. To su pedagoške alternative koje pokušavaju pratiti novu društvenu situaciju i temelje se na socijalizaciji oslonjenoj na idejama demokratizacije i novim društvenim vrijednostima (Edwards, 2002).

Padom totalitarističkih sistema došlo je do zaokreta u gledanju na individuu pa tako i na društvo u cjelini. To se odrazilo na mnoge aspekte svakodnevnog života koji su posljedično potaknuli i alternativne odgojno-obrazovne ideje (Nenadić-Bilan, 2014). Taj zaokret u razmišljanju i samoj realizaciji prvenstveno se ostvaruje alternativnim pristupima poput Montessori, Waldorf, Agazzi i Reggio pedagogije.

Alternativne pedagogije povećavaju mogućnosti napredovanja i bržeg razvoja kod djece. Odgojni su procesi osmišljeni tako da poboljšavaju samostalnost, kreativnost i inicijativu kod svakog djeteta individualno (Rajić, 2008). Roditeljima je omogućeno pregledavanje informacija o različitim metodama i projektima u svrhu odabira najbolje metode koja je usklađena s vrijednostima njihove obitelji. Stoga mnoge obitelji sve više daju prednost alternativnim načinima odgoja.

1.2. Montessori pedagogija

Začetnica Montessori pedagogije jest Maria Montessori, liječnica i pedagoginja, rođena 31. kolovoza 1870. godine u talijanskom gradu Chiaravalleu. Za razvoj didaktičkih materijala i metoda za poučavanje djece s posebnim potrebama pomogla su joj vlastita iskustva i suradnja s drugim znanstvenicima i liječnicima tijekom vlastitog rada. Prvu Montessori školu, Casa dei Bambini ili Dječju kuću, otvorila je u Rimu 1907. godine. Vjeruje kako dijete ima urođene sposobnosti vlastitog razvoja. Zalaže se da odrasle osobe ne bi trebale ometati prirodni razvoj djeteta, nego moraju prepoznati i s razumijevanjem pratiti veličanstveni proces djetetove izgradnje vlastite osobnosti (Philipps, 1999). U duhu molbe ove pedagogije „*Pomozi mi da to učinim sam*“ djeca samostalno istražuju okolinu i uče. Pomoć odgojitelja samo je u pripremi i organizaciji okruženja u kojem djeca samostalno istražuju i provode svoje aktivnosti. „*Djetetu pripada prvo mjesto. Učitelj ga slijedi i podupire. Mora odustati od vlastite aktivnosti za dobrobit djeteta. Mora biti pasivan kako bi dijete moglo biti aktivno. Mora djetetu dati slobodu da može sebe izraziti. Ne postoje veće smetnje za razvoj djetetove sposobnosti nego što su odrasli koji svojom cijelom snagom stoje nasuprot djetetu*“ (Bašić, 2011: 10). Materijali za rad dostupni su djeci kako bi samostalno odlučila i birala kada i koliko će se baviti njima. Od prirodnih su materijala, pretežno drveta, nebojani, samo lakirani. Razvojno su primjereni, lako se s njima rukuje i

potiču razvoj vještina kod djece. U grupi se nalaze najčešće djeca različite dobi kako bi što više nalikovala obiteljskom okruženju.

1.3. Waldorfska pedagogija

Rudolf Steiner rođen je 27. veljače 1861. u Donjem Kraljevcu. Bio je znanstvenik, pisac, filozof i prosvjetitelj brojnih područja modernog života. Utemeljitelj je antropozofije. Waldorfska pedagogija metoda je odgoja s ciljem da razvija slobodnu i sposobnu djecu koja će sama odrediti smisao i smjer u vlastitom životu. *„Naglašava se želja za stvaranjem ravnoteže u načinu na koji se osoba odnosi prema drugima, fizičkim aktivnostima, emocijama i mišljenjima. Osnova waldorfskog pristupa je teza da su glava, srce i ruka jednako važni za razvoj djece. Njeguje se umjetnički pristup, radni odgoj i razvoj vlastitog mišljenja, odnosno samosvijesti“* (<https://www.waldorfska-skola.com/hr/pedagogija/o-waldorfskoj-pedagogiji>).

„Svjesni smo da se zdrav razvoj djece odvija najpotpunije u kontekstu zajednice sa zdravim socijalnim odnosima roditelja, učitelja i djece“ (<https://www.waldorfska-skola.com/hr/pedagogija/o-waldorfskoj-pedagogiji>). Način odgoja primjeren je životnoj dobi djeteta i razumijevanju njegove osobnosti. Ono što je važno u waldorfskoj pedagogiji jest primjena naučenog. Djeci se omogućava da sve što nauče provedu u praksi.

1.4. Agazzi pedagogija

Rose i Caroline Agazzi rođene su u Italiji, u mjestu Volongo 1866. i 1870. godine. Njihov učitelj Pietro Pasquali, ravnatelj u Bresciji, predložio je reformu dječjih vrtića. Smatrao je da sestre Agazzi trebaju biti prijateljice djece i da se iz vrtića trebaju ukloniti elementi obrazovanja. Aktivnosti koje se provodi u Agazzi pedagogiji su „mostovi između rada i igre“. Ima odgojnu vrijednost, ali bez uskraćivanja radosti koja dolazi iz igre. Većinom su to praktične aktivnosti u kojima dijete uči tijekom igre. Agazzi pedagogija stvara prijateljsko okruženje za djecu gdje je važnost na duhovnoj, socijalnoj i praktičnoj izgradnji djeteta. Ova pedagogija postavlja u središte dijete i sve njegove potrebe i interese. Agazzi pedagogija proizašla je iz samostalnog rada sestara

Rose i Caroline Agazzi (Gardani, 2012a). Prema sestrama Agazzi djelatnost odgojitelja slična je apostolatu. Odgojitelj mora imati pravi poziv za odgoj. Nije dovoljna samo psihološka priprema nego je potrebno znati prenijeti svoje znanje u odgojno-obrazovni rad koji je prožet inicijativom, organiziranošću, osjećajnošću i majčinskom ljubavlju (Zrilić, 2014).

2. RAZVOJ I NASTANAK REGGIO PEDAGOGIJE

Loris Malaguzzi rođen je 23. veljače 1920. godine u Correggiu, gradiću u pokrajini Reggio Emilia. Smatra se tvorcem Reggio pedagogije. Diplomirao je na Sveučilištu u Urbinu. Godine 1945. skupina ljudi odlučila je izgraditi školu pa im se Loris Malaguzzi pridružio. Mještani su ga molili da poučava njihovu djecu i on je nakon nekog vremena pristao iako nije imao iskustva te je počeo raditi kao učitelj. Tijekom svojeg rada razvio je Reggio Emilia pristup. Fokus je stavio na važnost učenja promatranjem djece i refleksijom. Time se poučavanje poboljšalo. Studirao je psihologiju u Rimu. Ondje je pronašao inspiraciju u Vygotskome, Piagetu, Deweyu i Bruneru (Malaguzzi, 1997). Tijekom svojeg života istraživao je na različitim područjima učenja. Upijao je sve informacije i primjenjivao ideje koje su odgovarale potrebama predškolskih ustanova i djece u Reggio Emiliji. Viziju Reggio pedagogije razvijao je trideset godina. Reggio pedagogija tek je nakon putujuće izložbe 1980. godine postala prepoznatljivom u svijetu. U svibnju 1994. godine osnovano je Međunarodno udruženje prijatelja Reggio djece koje okuplja pristaše Reggio metodologije iz Italije i cijeloga svijeta.

2.1. Osnove Reggio pristupa

„Utemeljitelj Reggio pedagogije, Loris Malaguzzi, dijete smatra inteligentnim, socijalnim i znatiželjnim bićem od rođenja. Nadalje, Malaguzzi navodi pravo djeteta na razumijevanje i razvijanje svojih potencijala, pravo na povjerenje u odrasle i njihovo povjerenje“ (Slunjski, 2001: 36).

Konvencija UN-a o pravima djeteta iz 1989. godine omogućava djeci da razvijaju svoje osobnosti, sposobnosti i talente u okruženju s puno ljubavi i razumijevanja. Zadaća je odgojitelja osigurati svakom djetetu, bez obzira tko je, tko su mu roditelji i gdje žive, mogućnost ostvarenja svojeg punog potencijala.

Konvencija o pravima djeteta dokument je koji osigurava da se sva prava, koja djeci pripadaju po rođenju, primjenjuju u svim ustanovama koje rade na odgoju, zbrinjavanju, edukaciji i čuvanju djece. To se primjenjuje u tradicionalnim načinima ranog predškolskog i školskog odgoja, a posebice u alternativnim oblicima koji su se u novije vrijeme javili (Edwards, 2002).

Reggio pristup zadnjih je tridesetak godina razvio vlastita filozofska i pedagoška stajališta, metode i organizaciju školstva. Taj pristup njeguje dječji intelektualni razvoj tijekom sustavnog bavljenja simboličkim reprezentacijama. Djecu se ohrabruje da istražuju svoje okruženje i da se izraze koristeći sve raspoložive kognitivne, komunikativne ili izražajne jezike. Reggio pedagogija pruža djetetu novi pogled na svijet, ali i odgojiteljima pruža novi pogled na dijete kao osobu koja je sposobna samostalno učiti (Edwards, 2002). Stoga se kontinuirano radi na održavanju seminara i edukacija za odgojitelje. Postojeće dječje aktivnosti stalno se dopunjuju novim sadržajima i temama. Djecu se upoznaje s njihovim pravima i važnošću prihvatanja različitosti. Takav način rada kod djece razvija suradnju i prijateljstvo. Povezivanje i uključivanje djece u projekte i aktivnosti omogućuje bolje razumijevanje i shvaćanje njihovih prava te međusobno uvažavanje.

Odgojitelj vidi dijete kao osobu koja ima prava i potrebe. Vidi ga s obzirom na to što zaista jest, a ne što bi trebalo postati. Vidi ga kao biće koje ima potrebu za ljubavi, pažnjom, sigurnošću, zbrinjavanjem te prehranom, ali i kao osobu s potencijalima, znatiželjnu i motiviranu za upoznavanje okoline (Nenadić-Bilan, 2014).

2.2. Reggio koncepcija

Reggio koncepcija usmjerena je na uvažavanje svakog pojedinog djeteta. Dijete je kreativno, autentično biće, prepuno potencijala, motivirano željom za istraživanjem i upoznavanjem prirode te spremno za komunikaciju s drugima (Slunjski, 2001).

„Reggio koncepcija otvorena je teorija koja se stvara i razvija kroz praksu, koja se stalno isprobava u praksi, koju se može učiniti vidljivom, koju se može interpretirati i o kojoj se može (i treba) raspravljati i kroz koju se treba kontinuirano razvijati“ (Slunjski, 2001: 46). Prepoznatljiva je i pod nazivom „Pedagogija ruku“ i „Pedagogija istraživanja“ jer je ruka most između sredine, tj. okruženja u kojem dijete živi i djeteta (Slunjski, 2001). Odgojitelji nisu mentori. Djeci ne daju gotove odgovore. Oni s djecom uče kroz projekte. Ono što dijete zanima, što je njegov interes i izbor, to postaje potencijalni projekt kroz koji djeca istraživanjem izgrađuju svoje znanje. Cjelokupni je rad zasnovan na međusobnoj komunikaciji i partnerskom odnosu između djeteta, odgojitelja i teme, odnosno projekta za istraživanje. *„Interakcija među njima može pružiti djeci kvalitetnije i raznovrsnije poticaje, omogućiti im kvalitetniju i*

raznovrsniju komunikaciju i interakciju“ (Miljak, 1996: 46). To je način razmišljanja koji djetetu otvara drukčiji pristup učenju i istraživanju. Zadaća je odgojitelja promatrati djecu i pomoći im samo kada je to potrebno.

2.3. Slika o djetetu u Reggio pedagogiji

Način rada u Reggio ustanovama s ciljem učenja, odgajanja i profesionalnog razvoja izvire iz najvažnijeg elementa, slike djeteta. *„U reggiovskoj pedagogiji napušta se slika o djetetu kao pasivnom primatelju znanja, odnosno djetetu kao korisniku i učeniku“* (Nendaić-Bilan, 2014: 29).

Kod tradicionalnih metoda odgoja pozornost je usmjerena na ono što dijete ne treba raditi, na ono kako ne treba djelovati i na ono kako se ne treba ponašati. Odgojitelji nameću učenje, zahtijeva se poslušnost i pridržavanje strogo navedenih smjernica. Zadaća odgojitelja u Reggio pedagogiji jest razvijati učenje i motivaciju kroz dječju samostalnost. Učenje se najbolje razvija u uvjetima slobodne igre kada djeca razvijaju osobnost i individualnost stvarajući pozitivnu sliku o sebi. To je pedagogija slobode u kojoj dijete pronalazi ravnotežu između svojih interesa i grupe u kojoj se nalazi. *„Dijete više ne smatramo izoliranim i egocentričnim bićem, uključenim u rad s predmetima, ne naglašavamo samo kognitivne aspekte, ne umanjujemo važnost osjećaja ili onoga što nije logično, ne razmatramo dvosmisleno ulogu refleksije. Umjesto toga, naša slika o djetetu jest dijete koje je bogato potencijalima, jako, snažno, kompetentno te iznad svega povezano s odraslima i drugom djecom”* (Nenadić-Bilan, 2014: 29).

Temeljno je načelo Reggio pedagogije poštivanje osobnosti djeteta, stvaranje osobne odgovornosti i kreativnog okruženja koje potiče razvoj djeteta.

2.4. Osnovna načela i vrijednosti

Slunjski navodi osnovna načela Reggio pedagogije koja podrazumijevaju *„sliku o djetetu kao kompetentnoj osobi, kvalitetne odnose i interakcije unutar sustava, vrijednost uloge materijala, prostor kao trećeg odgojitelja, shvaćanje djece i*

odgojitelja kao partnera učenja, odstupanje od kurikuluma, vrijednost dokumentiranja i simboličke jezike (sto jezika djeteta)“ (Slunjski, 2012: 24).

3. KARAKTERISTIKE REGGIO PEDAGOGIJE

Reggio koncepcija vidi dijete kao osobu koja govori sto jezika. Dijete se sastoji iz sto. Ima sto jezika, sto ruku, sto misli i misli na sto načina. Na sto se načina igra i govori. Sluša na sto načina, voli i ljubi na sto načina, ima sto radosti. Pjeva i razumije na sto načina, ima sto svjetova da ih otkrije. Sto svjetova koje izmisli, sto svjetova o kojima sanja. Dijete ima sto jezika (i zatim još sto) (Loris Malaguzzi, 1997). Svojom energijom, znatiželjom i maštom stvara samoga sebe.

Loris Malaguzzi smatra svako dijete jedinstvenim. Prepuno je različitih talenata koji se mogu uz pravilan poticaj razvijati. No, isto je moguće da se u pogrešnom pristupu rada ti talenti i mogućnosti nikada ne razviju do kraja ili potpuno ugroze. Dijete nam od svoje najranije dobi pokazuje na koji način doživljava svijet oko sebe i sebe u tom svijetu. Ono uči temeljem vlastitog iskustva, od druge djece i od odraslih. U stvaranju svojeg znanja pristupa istraživački. Djeca su akteri vlastitog učenja. Poticanjem njihove kreativnosti i izražavanja potiče se na razvoj, istraživanje i rješavanje problema. Učenje se tako uvijek odvija unutar grupnog okruženja jer Reggio odgojitelji vide interakciju i razmatranje gledišta kao osnovni dio procesa učenja (Valentine, 2006). Prema Malaguzziju dijete traži svoje vlastite načine i ideje kako pristupiti problemu i na koji ga način riješiti. Iz načina na koji dijete pristupa i rješava probleme vidimo i brzinu njegova shvaćanja i učenja. To je vidljivo na relaciji naučenog znanja i primjene tog znanja. Spontano dijete nauči vrlo velik broj vještina (fizičkih, socijalnih, komunikativnih, motoričkih i dr.). Razvijanje socijalnih vještina posebno je važno za predškolsko razdoblje jer može dovesti do pojave rizičnog ponašanja u odrasloj dobi.

3.1. Prostorno okruženje kao treći odgojitelj

U Reggio pedagogiji postoji velika povezanost između usklađivanja odgojno-obrazovnog prostora s prirodnim ritmom djeteta (Pohio, 2009). Veliku ulogu ima sam prostor koji je povezan u jednu cjelinu tako da se djeca mogu samostalno kretati i prelaziti iz jedne prostorije u drugu. Naglasak je na odabiru namještaja, materijalima i bojama koje prevladavaju. Stoga je prostor prepun šarenila i različitih multisenzornih materijala koji u djeci potiču otkrivanje i istraživanje. Okolina je, uz roditelja, treći

odgojitelj. Kako za osmišljavanje sadržaja aktivnosti u prostoru, tako i za izbor i rješenja projekata koji se rješavaju. Okolina je stalno područje otkrića.

„Neke od značajki okruženja kojima odgojitelji posvećuju posebnu pozornost su prostorna vidljivost, fleksibilnost u organizaciji prostora, postojanje različitih svjetlosnih efekata i sjena, refleksija ogledalima i multisenzoričnost okruženja“ (Slunjski, 2012: 24). Prostor je ispunjen vizualnim, osjetilnim, pa čak i mirisnim, informacijama koje su korisne za dijete. Djeca su slobodna pomicati namještaj i izgrađivati nova mjesta za igru. Ni jedna Reggio rana i predškolska ustanova ne izgleda onako kako izgleda na početku godine (Valentine, 2006). Djeci je dopušteno da sami osmišljavaju svoj prostor za igru. Zato se prostor neprestano mijenja. Prostor koji nas okružuje utječe na to kako se osjećamo, kako razmišljamo i kako se ponašamo. Dramatično utječe na kvalitetu našega života. Sve što radimo, prostorno okruženje može nam olakšati ili otežati (Gandini, 1997).

Djeca samostalno osmišljavaju i odlučuju o stvaranju prostora i igre. Tako se djetetu pruža potpuni osjećaj slobode koji u njemu potiče istraživački duh. Djetetu je potrebno da ima okruženje koje će mu pružiti dovoljno mjesta za pojedinu aktivnost ili istraživanje (Rajić, 2008). Prostor već sam po sebi uvelike odražava kulturu ljudi koji su ga stvorili pa okruženje u Reggio pedagogiji znači svjetlije boje zidova, svjetlost koja ulazi kroz prozore, zelene biljke i ostale detalje (Pohio, 2009). Uz prostor je važan faktor i vrijeme. Ono je raspoređeno tako da se dijete ne požuruje, prekida ili određuje trajanje aktivnost. Dijete samo odlučuje koliko mu je potrebno vremena za određenu igru, kada je završava i kada se želi ponovno njome igrati.

3.2. Istraživačke aktivnosti djece u Reggio pedagogiji

Djeca najbolje uče kroz aktivnosti koje ih zanimaju. Tako razmjenjuju svoja znanja s odgojiteljima i drugom djecom. Djetetu je tako potrebno da ima okruženje koje će mu pružiti dovoljno mjesta za pojedinu aktivnost ili istraživanje (Rajić, 2008). U Reggio pedagogiji snažno se potiče istraživačka aktivnost. Istraživačke aktivnosti djeteta moraju doticati različita područja učenja pa je potrebno osmišljavati nova okruženja za učenje koje će razviti različite mogućnosti. Tako je važno učenje i istraživanje prirodoslovnih pojmova, matematičkih pojmova, učenje o čovjeku, zajednici i kulturi te jezično-komunikacijskom okruženju (Slunjski, 2012). Kreativno okruženje i rad na

određenim projektima razvijaju i potiču kreativnost kod djece. Ideje za projekt nastaju iz neprestanog praćenja djece, propitujući i osluškujući njihove interese te analizom njihovih crteža. Kriterij za provedbu nekog projekta jest zanimanje djece za neku temu te će upravo dječji interes biti pokretač istraživanja određene teme u projektnom radu, a nikako plan odgojitelja. U projektnom radu djeca su uključena u procese eksperimentiranja, proučavanja određenih tema, razvijanja dubljih osjećaja za pojave u okolini, istraživanja uporabom različitih materijala. Sam projekt odvija se u tri faze. U prvoj fazi odabire se tema i formuliraju pitanja. U drugoj fazi traže se odgovori na prethodno postavljena pitanja, a treća je faza završetak, odnosno prezentacija naučenog. Zadaća odgojitelja jest poticati samostalnost kod djece tijekom provedbe projekta u svim njegovim fazama. Istraživačke aktivnosti uključuju izravno promatranje, postavljanje pitanja, predstavljanje opažanja, ideja, uspomena i osjećaja, kao i zamišljanje novih spoznaja na najrazličitije načine (Valentine, 2006). U projektima se djeca ohrabruju na suradnički rad sudjelujući u različitim raspravama s vršnjacima i odraslima. Tako uče o sebi samima, jedni o drugima, ali i o kvaliteti zajedničkog života. Različitim interakcijama dolaze do novih spoznaja, razvijaju komunikacijske tehnike i socijalno prihvatljivo ponašanje. Projekt može trajati nekoliko dana, ali isto tako i nekoliko mjeseci, ovisno o tome koliko će trajati interes djece za pronalaženje odgovora na problemska i istraživačka pitanja koja su si na početku projekta postavili. Važno je istraživati o kompetencijama koje djeca mogu usavršavati, promišljati o njihovim mogućnostima u projektu, ali i o aktivnostima primjerenima različitim tipovima učenja djece.

3.3. Kreativnost kao temelj učenja i spoznaje

Svako dijete rađa se s kreativnim potencijalom u sebi. Kreativnost se može potisnuti ako se ne njeguje i ne razvija. Za razvoj kreativnosti potrebno je stvoriti kreativno okruženje. Materijali koji potiču kreativno izražavanje su knjige, slikovnice, pribor za crtanje, stvari uz pomoć kojih se mogu proizvoditi novi zvukovi (npr. limene kutijice), glina i drvene kockice te igračke od kojih se mogu stvarati novi oblici. Svaki neoblikovani materijal ostavlja priliku za dječju kreaciju, stvaranje nečeg novog i drukčije i traženje svježeg, originalnog odgovora na problem s kojim je dijete suočeno. Kreativnost je *„proces koji se javlja kad god je osoba suočena s problemom za koji*

nema ni naučen ni iskustvom stečen odgovor“ (Miljak, 1996: 35). U kreativnosti nema pogrešnih odgovora i neispravnih načina na koje se treba nešto činiti. Postoje samo brojne mogućnosti. Kreativnost se najviše izražava kod djece u predškolskoj dobi. Za razvoj kreativnosti potrebna je sloboda u odgoju, prostoru, odlučivanju i izražavanju. Također trebaju biti dopuštene pogreške jer djeca brzo nauče koja su ponašanja prihvatljiva, a koja nisu. *„Ako se sputavaju kreativna ponašanja jer remete red i disciplinu, s vremenom će ona nestati, a razvijati se ona koja su poželjna odrasloj osobi*“ (Miljak, 1996: 36). Kreativnost je dio svakodnevnih aktivnosti i djecu se potiče na sudjelovanje u raznim izražajnim aktivnostima: igrama, glumi, igri sjena, lutkarstvu, plesanju, pjevanju, keramičkom izražavanju (Malaguzzi, 1997). Budući da je djeci omogućeno da sami biraju svoje aktivnosti i rade na njima, samim time se potiče kreativnost. Djeca rade na zadacima zbog uživanja, jer im je omogućeno da se više usredotoče na proces stvaranja, nego na rezultat, a to je prirodni put do kreativnosti.

Tako dijete ima vizualno, glazbeno, kinetičko, matematičko, znanstveno i druga znanja, odnosno jezike kojima komunicira. Kreativnost je djetetov način mišljenja, izražavanja i spoznaje te se izražava interpersonalnom razmjenom iskustava. Naglašavajući umjetničko izražavanje djeteta, što Reggio odgojitelji stalno potpomažu i potiču, djeca se ohrabruju da se umjetnički izražavaju kako bi objasnila i stvorila vlastita iskustva (Nenadić-Bilan, 2014). Takav pristup kod djece stvara neovisnost, samostalnost i osjećaj uspješnosti. Također razvija bolje opažanje, upoznavanje prostora i predmeta (veličinu, dubinu, teksturu, udaljenosti, oblike, boje, težinu, orijentaciju, miris, okus, zvuk) te bolje shvaćanje kretanja (kružno, linijski).

3.4. Odgojitelj kao stalni istraživač procesa učenja u Reggio pedagogiji

Odgojitelj svoj rad zasniva na mogućnosti aktivnog prenošenja znanja djeci. Podupire neometani razvoj svih njihovih potencijala. Partner je u procesu učenja. U djeci pobuđuje razmišljanje i usmjerava ih na rješavanje problema. Svoj rad i prostorno okruženje temelji na mogućnosti aktivnog i autentičnog stjecanja iskustva djece, osiguravajući tako razvoj potencijala djeteta u kontekstu grupnog učenja (Gandini, 1997). Brine se o djeci i omogućava im stalan osjećaj pripadnosti. Neprestano radi na

usavršavanju i razvijanju svojih kompetencija. Dijeli svoja zapažanja i refleksije s kolegama, odnosno timom.

Svako dijete ima pravo na kompetentnog i dobro informiranog odgojitelja. Te kompetencije odgojitelj stječe kroz vlastitu praksu i refleksiju sa stručnjacima (Rinaldi, 1994). Reggio odgojitelji ističu nužnost pružanja prilike djetetu da izrazi svoja razmišljanja crtanjem, slikanjem, modeliranjem, igrom i sl. Osim promatranja i slušanja djece, u zadatke odgojitelja spada i poznavanje ritma te karakterističnih osobina svakog pojedinog djeteta. Osluškujući njihove ideje, uče od djece kakav je njihov način gledanja i rješavanja problema. Trude se produbiti dječje ideje kako bi ih potaknuli na daljnje istraživanje i učenje. S djecom se nalaze u ulozi istraživača. Reggio odgojitelji moraju biti osobe koje su prirodno znatiželjne, kao i djeca, za učenje o svijetu oko sebe. Moraju postati kompetentni u različitim umjetničkim aktivnostima (Valentine, 2006). Karakteristike koje treba imati odgojitelj su otvorenost, fleksibilnost i senzibilnost. Djeci je najčešće model koji oponašaju i pritom usvajaju određene oblike ponašanja i sustave vrijednosti.

3.5. Uloga dokumentacije

Dokumentiranje nije samo prikaz krajnjeg rada nego je puno više od toga. Ono služi za procjenu onoga što dijete može učiniti i što bi moglo učiniti u danom trenutku (Valentine, 2006). Odgojitelj evidentira i prikuplja dokumentaciju o aktivnostima djece. Ona služi za bolje shvaćanje djeteta. Pruža mu uvid kako dijete razmišlja i daje mu spoznaje o djetetovim znanjima, iskustvima i načinima na koji ono razumije svijet oko sebe. Dokumentacija pomaže odgojitelju u stvaranju razvojnog kurikulumu. Omogućuje roditeljima da saznaju što su djeca radila. Pomaže im razumjeti načine na koji djeca istražuju i uče.

Djeca tijekom procesa dokumentiranja postaju samouvjerenija i uče jedna od drugih. Dokumentacija daje djeci osjećaj vrijednosti, pokazuje da se njihov rad cijeni i da se njihova nastojanja uvažavaju. Daje mogućnost razmišljanja i prisjećanja o temama i nakon protoka vremena. Svojim radovima dijete ima mogućnost vidjeti kako se njegovo mišljenje i znanje o nečemu s vremenom promijenilo. Kvalitetno dokumentiranje omogućuje nam *„praćenje učenja i postignuća djeteta u različitim područjima njegova razvoja, uvide u kompleksna iskustva učenja djeteta koja*

proizlaze iz integriranog pristupa učenja, prihvaćanje učenja kao interaktivnog procesa, sustavno praćenje i bilježenje specifičnih interesa i razvojnog napretka svakog pojedinog djeteta, pomoć odgojiteljima u procjenjivanju onoga što djeca znaju ili mogu te uočavanje prednosti osiguranja konkretnih, realnih i za život djeteta važnih materijala“ (Slunjski, 2012: 83). Dokumentacija, evidencija, fotografije, sačuvani komentari roditelja, prijepisi diskusija i razna objašnjenja, sve su to izvori za buduće projekte i nove načine u djetetovu spoznavanju svijeta oko sebe i u sebi. Primjer dokumentacije su razvojne mape koje služe odgojiteljima za promatranje djetetova rasta i razvoja. Ostali oblici dokumentiranja su fotografije, videozapisi, pisane bilješke, plakati, mape projekata i slično. Za analizu i interpretaciju fotografija i videozapisa odgojiteljima mogu pomoći sljedeća pitanja:

- Što rade djeca na snimci i što ona za njih znači?
- Kako razmišljaju ili rješavaju problem kojim se bave?
- O čemu i kako međusobno razgovaraju?
- Koja znanja i kompetencije djeca iskazuju na snimci?
- Što snimka govori o cjelokupnom okruženju (ustanove, sobe i sl.) u kojoj se aktivnost djece odvija? Kako to okruženje utječe na kvalitetu snimljene aktivnosti?
- Što snimka govori o kvaliteti mojih intervencija? Jesam li se uključivao u aktivnost. Ako da, koliko i kako?
- Govori li snimka nešto o tome kako percipiram djecu? Kakva imam očekivanja od njih? (Slunjski, 2012: 86).

Ovakvo zajedničko učenje s vremenom dovodi do stvaranja kolektivnog znanja i zajednica koje imaju za cilj stvoriti javno razumijevanje ideja i pojava (Harvard Project Zero, 2003, prema Vujičić i sur., 2016). Tijekom dugoročne suradnje između istraživača Harvardova projekta Zero i edukatora iz Reggio Emilije, razvio se pristup gdje učenje postaje vidljiva aktivnost koja razvija intelektualne kapacitete učenika, kao i njihov individualni i grupni identitet. Rezultati takvog poučavanja pokazuju kako promatranje i dokumentiranje učenja mogu promijeniti prirodu tog učenja. Izrada vidljivih slika učenja i zajedničkog boravka u grupi način je njegovanja grupnog identiteta i učenja. Dokumentacija služi u različite svrhe tijekom različitih faza učenja. Kriteriji za ono što se smatra kvalitetnom dokumentacijom ovise o kontekstu. Ono što se čini konstantnim jest da se kvalitetna dokumentacija

usredotočuje na neki aspekt učenja, a ne samo na "ono što smo učinili". Potiče pitanja i razgovore među djecom i odraslima koji produbljuju i proširuju učenje. Kod pripreme dokumentacije, odgojitelji trebaju osigurati dovoljno konteksta i okvira kako bi drugi mogli izvući značenje iz nje. Ovisno o namjeni i postavkama za dokumentaciju, kontekst može uključivati logističke informacije, kao što su ključna imena, datumi, zastupljena dobna skupina i svrha iskustva učenja. Dokumentacija promiče razgovor i produbljuje razumijevanje iskustva učenja, služi kao sjećanje na učenje u prirodi, omogućujući djeci i odraslima da promišljaju, procjenjuju i nadograđuju svoj prethodni rad i ideje (http://www.pz.harvard.edu/sites/default/files/Making%20Learning%20Visible_%20Crossing%20the%20Rocks%20and%20the%20Water%20Documentation.pdf).

Dokumentiranje, refleksija i pedagoška istraživanja pružaju stvaranje i razvoj zajednice koja uči, ali i daje detaljan prikaz rada te zajednice. Dokumentacija različitih oblika predstavlja jedinstveni izvor informacija o kojima odgojitelji i djeca mogu razgovarati i interpretirati ih, ali i razvijati kurikulum.

3.6. Sudjelovanje roditelja i šire zajednice

Roditelji imaju glavnu ulogu u odgoju i obrazovanju vlastite djece. U Reggio vrtićima roditelji su dio sustava. Pristupa im se kao kompetentnim i aktivnim sudionicima. Oni su partneri u procesu odgoja i učenja djece čime se doprinosi kvaliteti obrazovno-odgojnog djelovanja (Slunjski, 2012). Njihovo sudjelovanje i neprestana komunikacija s odgojiteljima glavne su odrednice Reggio pedagogije.

Uloga roditelja očituje se u svakodnevnoj komunikaciji između djeteta i odgojitelja. Prije svega manifestira se u dnevnoj komunikaciji s odgojiteljima i drugim roditeljima kada dođu po dijete. Također uloga roditelja ostvaruje se i u direktnom radu u vrtiću, i to aktivnostima poput volontiranja, izrade igračaka, bojenja namještaja i sl., ali i zajedničkim razgovorima o različitim problemima s kojima se dijete susreće. Riječ je o komunikaciji o načinu na koji dijete u određenoj situaciji reagira. Jedna od uloga roditelja jest i sudjelovanje u prigodnim proslavama, izletima i predstavama te stručnom vijeću vrtića.

Uključivanje obitelji iz drukčijeg socijalnog i kulturnog podrijetla omogućava djeci prihvaćanje različitosti. Prisutnost šire zajednice djedova, baka i ostalih članova

obitelji daje djeci mogućnosti sagledavanja drukčijih razmišljanja i shvaćanja. Tako se djeca lakše prilagođavaju različitim situacijama i nose s izazovima današnjeg vremena.

4. ZAKLJUČAK

Početak 20. stoljeća pokušava se promijeniti odgojno-obrazovna praksa koja se temeljila na tradicionalnim načelima rada. Javlja se alternativne pedagogije koje mijenjaju i reformiraju pedagoške vizije rada u predškolskim ustanovama. Alternativni pravci koji se pojavljuju su Montessori, Waldorf, Agazzi i Reggio pedagogija.

Maria Montessori u svojoj koncepciji ističe važnost okoline u djetetovu razvoju. Waldorf Steiner navodi kako je za dijete važno razvijati sva osjetila. Sestre Agazzi ističu da je djetetu potrebno osigurati iskustvo tijekom igre dok Reggio pedagogija smatra da se dijete najbolje razvija kroz vlastito iskustvo. Svi novi alternativni pravci u svoje središte stavljaju dijete kao autentično i kreativno biće dajući slobodu njemu i odgojitelju. Pritom nude programe koji su prilagođeni djetetu za ostvarivanje svih njegovih potencijala kako bi bilo spremno za različite izazove u današnjem društvu. Pedagoški pluralizam omogućava roditeljima izbor vrtača koji je prema njihovoj procjeni najprikladniji za odgoj njihove djece.

U Reggio pedagogiji za razvoj djeteta kao autentičnog i kompetentnog bića najvažnije je stvaranje pozitivne slike djeteta, uloga prostora, istraživačke aktivnosti, suradnja roditelja i odgojitelja, projektno učenje i dokumentacija. Svako je dijete jedinstvena i snažna osoba koja ima pravo na razvoj svih svojih potencijala i ispunjenje svih svojih potreba. Predškolsko je razdoblje formativno razdoblje za djecu tijekom kojega postavljaju temelje i osnovu za formiranje sebe kao odrasle jedinice. To je vrijeme kada dijete posjeduje velike mogućnosti učenja i upijanja znanja, razvijanja svojih sposobnosti i kreativnosti. Posjeduje „sto jezika“, a o roditeljima i odgojiteljima ovisi koliko će jezika razviti. Važna je suradnja roditelja i odgojitelja kako bi se postigli što bolji uvjeti za razvoj djeteta. Kako bi mogli adekvatno odgovoriti potrebama djece, potrebno je neprestano usavršavanje odgojitelja.

Učestalijom primjenom elemenata Reggio pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj povećala bi se i kvaliteta predškolskog odgoja te bi djeca bila spremnija za procese daljnjeg učenja i obrazovanja. Trebalo bi se što više promicati rad alternativnih pedagogija jer one omogućavaju prihvaćanje različitosti, individualnosti i veću samostalnost kod djece.

LITERATURA

1. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marie Montessori. *Pedagogijska istraživanja*. Sveučilište u Zadru, str. 210.
2. Edwards, C. (2002). Three Approaches From Europe: Waldorf, Montessori and Reggio Emilia. *Early Childhood Research and Practice*, 4 (1).
3. Gandini, L. (1997). Educational and Caring Space. U. Edwards, C. P., Gandini, L., Forman, G., (Ur.) *The Hundred Languages of Children - The Reggio Emilia Approach Advanced reflections*. (161–178). Ablex Publishing Corporation. London.
4. Gardani, P. (2012a). Nastanak, razvitak i širenje Agazzi metode. U: M. De Beni, V. Šimović, A. L. Gasparini (Ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda* (str. 141-144). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
5. Malaguzzi, L. (1997). History, Ideas and basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini. U. Edwards, C. P., Gandini, L., Foreman, G. (Ur.) *The Hundred Languages of Children - The Reggio Emilia Approach, Advanced reflections*. (49–97). Ablex Publishing Corporation. London.
6. Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja, model Izvor*. Velika Gorica. Persona.
7. Nenadić- Bilan, D. (2014). Kreativnost u Reggio pedagogiji. U Bačalja, R., Ivon, K. (Ur.) *Dijete i estetski izričaji* (str. 27-35). Zadar: Sveučilište u Zadru - Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
8. Philipps, S. (1999), *Montessori priprema za život, odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Pohio, L.M. (2009). Reggio Emilia Pedagogy in Early Childhood Education: How This Approach Enhance Visual Arts Experiences in New Zealand? *He Kupu eJournal*, 2(2), str. 10-18.
10. Rajić, V. (2008). Stavovi učitelja i roditelja o razvoju privatnog i alternativnog osnovnog školstva u Republici Hrvatskoj. *Educational Sciences*, 10(2), str. 329–347.
11. Rigatti, Z. (2000). Reggio pedagogija – učenje života na krilima mašte. *Dijete, vrtić, obitelj*, 6 (21), str. 9-13.
12. Rinaldi, C. (1994). Staff Development in Reggio Emilia. U. Katz (Ur.), *Reflection on the Reggio Emilia Approach* (str. 47–50)). ERIC/EECE University of Illinois. Champaign

13. Slunjski, E. (2001), *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.
14. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb. Profil.
15. Valentine, M. (2006). *The Reggio Emilia Approach to Early Years Education*. Scotlad: Learning and Teaching Scotland.
16. Vujičić, L., Ivković Ž., Boneta Ž. (2016). *Razvoj znanstvene pismenosti u ustanovama ranog odgoja*. Rijeka: Centar za istraživanje djetinjstva, Učiteljski fakultet u Rijeci.
17. Zrilić, S. (2014). *Dijete i Estetski izričaj, Dječje umjetničko (su)djelovanje u Agazzi vrtiću*, Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
18. Project Zero - Harvard University (1997). Preuzeto 15. svibnja 2023.
http://www.pz.harvard.edu/sites/default/files/Making%20Learning%20Visible_%20Crossing%20the%20Rocks%20and%20the%20Water%20Documentation.pdf
19. Waldorfska škola u Zagrebu (1993). Preuzeto 22. ožujka 2023.
<https://www.waldorfska-skola.com/hr/pedagogija/o-waldorfskoj-pedagogiji>